

بررسی رابطه بین مسئولیت‌پذیری با سبک‌های حل مسئله در دانش‌آموزان پایه ششم شهرستان شاهین

دژ در سال تحصیلی ۹۴-۹۳

حمیده فرضی^۱، حیدر علی زارعی^{۱*}

(۱) کارشناس ارشد آموزش ابتدایی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران

(۲) استادیار روان‌شناسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران

*نویسنده مسوول: ha_za74@yahoo.com

تاریخ دریافت مقاله ۹۴/۸/۷ تاریخ آغاز بررسی مقاله ۹۴/۹/۲۰ تاریخ پذیرش مقاله ۹۴/۱۰/۲۰

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی رابطه بین مسئولیت‌پذیری با سبک‌های حل مسئله دانش‌آموزان پایه ششم انجام گرفت. تحقیق حاضر یک تحقیق توصیفی همبستگی است. نمونه آماری پژوهش، ۲۳۴ نفر (۱۲۲ دختر و ۱۱۲ پسر) از دانش‌آموزان پایه ششم شهرستان شاهین دژ در سال تحصیلی ۹۴-۹۳ بود. این تعداد به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان و حل مسئله هینر و پترسون (PSI) بود. تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون، تی مستقل و تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) انجام گرفت. نتایج نشان داد که بین مسئولیت‌پذیری با سبک‌های حل مسئله دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین بین دانش‌آموزان دختر و پسر از نظر مسئولیت‌پذیری تفاوت معناداری به نفع دانش‌آموزان دختر وجود دارد. نتایج تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA) معلوم ساخت که بین دختران و پسران در انواع سبک‌های حل مسئله تفاوت معناداری وجود ندارد.

کلید واژگان: مسئولیت‌پذیری، سبک‌های حل مسئله، اعتماد به حل مسائل، سبک‌گرایش - اجتناب، کنترل شخصی

مقدمه

باشند، و از طریق حل مسئله به تفکر منطقی دست یابند (احمدی، ۱۳۸۰، صص: ۲۴ و ۲۳).

رویکرد حل مساله در پی ایجاد نظام اعتقادی ویژه‌ای نیست بلکه در صدد آموزش روش استدلال، استفاده از اعتقادات و ارزش‌ها و تصمیم‌گیری در برخورد با مشکلات موجود است (زراعت و غفوریان، ۱۳۸۸، ص: ۲۴). در رویکرد حل مسئله دانش‌آموزان احساس مسئولیت بیشتری می‌کنند و رضایت خاطر بیشتری به دست می‌آورند هنگام موفقیت یا شکست، خود را مسئول می‌دانند نه معلم و یادگیرندگان را. هنگامی که دانش‌آموزان توانایی حل مسئله را کسب می‌کنند احساسات منفی و نقاط ضعف خود را قبول می‌کنند،

حل مسئله به عنوان یک توانایی فکری، نشان‌گر فرایندهای شناختی-رفتاری است که به وسیله آن فرد می‌خواهد راهبردهای انطباقی برای مشکلات روزمره را تعیین، کشف یا ابداع نماید (زمینی، حسینی‌نسب و هاشمی، ۱۳۸۸، ص: ۲۵۹). نخستین بار جان دیویی^۱ فرایند حل مسئله را به-عنوان یک نظریه‌ی یادگیری و آموزشی مطرح نمود. او این فرایند را با فرایند شناخت، یادگیری و پژوهش یکسان می‌دانست، و هدف اساسی آن را مدلل ساختن یک عقیده با استفاده از شواهد، دلایل، استنباط و تعمیم دانست. دیویی عقیده داشت که دانش‌آموزان به جای دریافت اطلاعات باید خود تولیدکننده‌ی دانش و معلومات خویش

1. John Dewey

هستند (طباطبایی، طباطبایی، کاکایی و محمدی، ۱۳۹۰، ص: ۲۸). این ویژگی معمولاً به صورت یک نگرش در ساختار روانی و رفتاری فرد شکل می‌گیرد و یک متغیر عمده در رفتارهای اجتماعی محسوب می‌شود (خدابخشی و عابدی، ۱۳۸۸، ص: ۱۱۴).

بچه‌ها احساس مسئولیت را از والدین، مدرسه، دوستان و اجتماع می‌آموزند و با آموختن، این مهارت را تا آخر عمر حفظ می‌کنند. نخستین عامل مؤثر در ایجاد حس مسئولیت در افراد، خانواده می‌باشد. آموزش بچه‌ها روش بسیار مطلوبی برای آماده کردن آن‌ها در پذیرش وظایف و مسئولیت‌های بی‌شماری است که در بیرون از خانواده با آن‌ها مواجه خواهند شد و زمینه لازم برای استقلال آن‌ها را فراهم می‌کند (مهدوی، عنایتی و نیسی، ۱۳۸۷، صص: ۱۱۹-۱۱۸).

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متعددی در رابطه با مسئولیت پذیری و حل مسئله و تاثیر متغیرهای دیگر بر آنها صورت گرفته است که نتایج به دست آمده از این پژوهش‌ها ما را در رسیدن به اهداف آموزشی یاری می‌رساند. زارعان، اسداله پور و بخشی پور (۱۳۸۶) در پژوهشی با عنوان رابطه هوش هیجانی و سبک های حل مسئله با سلامت روانی به این نتیجه رسیدند که هوش هیجانی با سبک حل مسئله اعتماد و گرایش همبستگی مثبت و با سبک حل مسئله درماندگی و مهارگری همبستگی منفی دارد. یافته های باباپور خیراندیش، رسولزاده، اژه‌ای و فتحی آشتیانی (۱۳۸۲) نشان داد که بین شیوه های حل مسئله و سلامت روانشناختی رابطه معناداری وجود دارد. بین دو جنس در سبک اجتناب با همدیگر تفاوت معناداری وجود دارد و در دیگر شیوه های حل مسئله تفاوت معناداری بین دو جنس یافت نشد. تحقیقات موحد، صلاحی و حسینی (۲۰۱۳) حاکی از آن است که مسئولیت‌پذیری در هر جامعه‌ای روابط اجتماعی و انسانی را تنظیم می‌کند،

از مسئولیت‌های آموزشی و اجتماعی خود آگاهی بیشتری دارند (شعبانی، ۱۳۹۱، ص: ۳۱۰).

گایه^۱ از متخصصان حوزه تعلیم و تربیت، حل مسئله را به عنوان مهم‌ترین فراورده یادگیری در نظر می‌گیرد. موفقیت در عملکرد حل مسئله باعث برتری افراد در موقعیت‌های آموزشی همچون مدرسه و دانشگاه می‌شود (پورقاز، محمدی و دوستی، ۱۳۹۱، ص: ۷۲). قدرت فرد در حل مسائل، تعیین کننده رشد یک شخصیت سالم و برقراری تعاملات مثبت اجتماعی است (جلوه گر، کارشکی و اصغری، ۱۳۹۲، ص: ۱۱۷). از این رو کسب توانایی مواجهه با مسائل و کوشش برای فهم و حل آنها به عنوان موضوعی اساسی در علوم شناختی و رفتاری، یکی از ابعاد ضروری زندگی فردی و اجتماعی است.

امروزه بخش قابل ملاحظه‌ای از جمعیت کشور ما را دانش آموزان تشکیل می‌دهند و آنها از حساس‌ترین قشرهای جامعه هستند که در آینده چرخ‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اداری آن را بر عهده خواهند گرفت. این نوجوانان به دلیل دوره رشدی خاص خود ناچارند با رویدادهای انتقالی بسیاری از نظر بیولوژیک، تحصیلی و اجتماعی روبرو شوند. آنان می‌بایست راه حل‌هایی برای مشکلات و مقابله با آنها را بیابند. در این میان یکی از عواملی که این توانایی را در نوجوانان می‌تواند ایجاد نماید، حس مسئولیت پذیری است.

مرگلر^۲، مسئولیت‌پذیری را توانایی نظم دادن به تفکرات، احساسات و رفتار همراه با اراده برای در نظر گرفتن خود به عنوان مسئول انتخاب‌هایی که انجام می‌دهد و پیامدهای فردی و اجتماعی آنها تعریف کرده است (سروش، ۱۳۹۱، ص: ۱۹۶). براساس نظریه گاف^۳ مسئولیت‌پذیری از ویژگی‌های شخصیتی نسبتاً پایدار میان فردی و درون فردی است. فردی که دارای احساس مسئولیت بالایی است نیازهای خود را در راه نیازهای جمع فدا می‌کند. این قبیل افراد پیامدهای رفتارهای خود را می‌پذیرند و قابل اعتماد

3.Gauff

1 . Ganye
2.Mergler

انجام تکالیف و احساس خودکارآمدی برای موفقیت تحصیلی فرض کرده بودند.

پیچیدگی‌ها و مشکلات عصر حاضر توانایی حل مساله را به عنوان یک مهارت ضروری برای همه افراد تبدیل کرده است. مهارت حل مساله یک راهبرد مقابله‌ای مهمی است که توانایی و پیشرفت شخصی و اجتماعی را افزایش می‌دهد، و به عنوان یکی از مناسب‌ترین فعالیت‌های یادگیری برای دانش‌آموزان محسوب می‌شود. بر طبق نتایج آزمون‌های تیمز^۳ دانش‌آموزان ایرانی از نظر به خاطر سپردن و فهمیدن، در سطح نسبتاً بالایی قرار دارند، اما در مهارت‌های سطح بالا مانند فرضیه سازی، تجزیه و تحلیل داده‌ها، حل مساله و به کارگیری ابزار و روش‌های علمی در سطح بسیار پایینی از میانگین بین‌المللی قرار دارند (جعفری هرندی، میرشاه جعفری و لیاقتدار، ۱۳۸۹، ص: ۲۵۳). این امر یکی از چالش‌های مهم نظام آموزش و پرورش می‌باشد، که باید به طور جدی مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

تقویت و توجه به سبک‌های حل مساله مستلزم شناسایی عوامل تعیین‌کننده آن می‌باشد. عوامل بسیار زیادی در تعیین مهارت‌های حل مساله دانش‌آموزان تاثیر دارد، که یکی از آنها می‌تواند مسئولیت‌پذیری باشد. بنابراین مساله اصلی در پژوهش حاضر که محقق به دنبال پاسخگویی به آن می‌باشد این است که: آیا بین مسئولیت‌پذیری و سبک‌های حل مساله دانش‌آموزان پایه ششم شهرستان شاهین‌دژ در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ رابطه وجود دارد؟

هدف پژوهش

مشخص نمودن رابطه بین مسئولیت‌پذیری با سبک‌های حل مساله دانش‌آموزان پایه ششم شهرستان شاهین‌دژ

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌هایی که در تحقیق حاضر مورد آزمون قرار گرفتند، عبارتند از:

همدلی و نوع دوستی را در میان مردم افزایش می‌دهد. این امر می‌تواند در بهبود امنیت اجتماعی، عملکرد اجتماعی، موفقیت تحصیلی، سلامت روان، عزت نفس و خودشکوفایی موثر باشد. همچنین تقویت مسئولیت‌پذیری منجر به کاهش انحرافات اجتماعی، بزهکاری، جرم و جنایت و مشکلات رفتاری جامعه می‌شود (طباطبایی و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیق خود در زمینه‌ی رابطه‌ی سبک‌های هویت و مسئولیت‌پذیری با پیشرفت تحصیلی نشان دادند که بین مسئولیت‌پذیری و پیشرفت تحصیلی پسران رابطه‌ی معنادار وجود دارد. اما در گروه دختران مسئولیت‌پذیری با پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معنادار نداشت؛ بنابراین رابطه مسئولیت‌پذیری با پیشرفت تحصیلی تابع جنس است. مهدوی و همکاران (۱۳۸۷) در بررسی اثربخشی آموزش مسئولیت‌پذیری بر عزت نفس دانش‌آموزان پسر دریافتند که آموزش مسئولیت‌پذیری به شیوه‌ی گلاسرها باعث افزایش عزت نفس در گروه آزمایش می‌شود. باباپور خیراندیش (۱۳۸۷) به مطالعه اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر شیوه‌های حل مسئله دانش‌آموزان پرداخت و دریافت که آموزش مهارت‌های ارتباطی شیوه‌های حل مسئله سازنده دانش‌آموزان را افزایش و شیوه حل مسئله غیرسازنده را کاهش می‌دهد و این امر به بهبود روشهای حل مسئله و ارتقاء سلامت روانشناختی دانش‌آموزان کمک می‌نماید. اسکارتی، گوتیرز، پاسکال و لیوپیز (۲۰۱۰) در پژوهشی کاربرد مدل مسئولیت‌پذیری شخصی و اجتماعی (TPSR) را در کلاس‌های تربیت‌بدنی مدرسه ابتدایی در طول یک سال تحصیلی بررسی کردند و آثار آن را در خودکارآمدی دانش‌آموزان سنجیدند. نتایج نشان دهنده افزایش معناداری در خودکارآمدی شرکت‌کنندگان گروه آزمایش بود. زیمرمن و کیتانتاس^۲ (۲۰۰۵) در تحقیق خود مسئولیت‌پذیری را واسطه‌ی عمل متغیرهای مهمی، مانند کیفیت

پژوهش حاضر بر اساس آلفای کرونباخ $0/76$ محاسبه شده است.

ب: پرسشنامه حل مسئله هینر و پترسون (PSI): این پرسشنامه ۳۵ ماده دارد که برای اندازه گیری چگونگی واکنش افراد به مسائل روزانه شان طراحی شده است. پرسشنامه در مقیاس لیکرت ۶ درجه ای ساخته شده است. نمره گذاری سوالات به این گونه است که برای کاملاً موافقم (۱) و کاملاً مخالفم (۶) در نظر گرفته می شود. نمرات پایین نشان گر سطح آگاهی بالای حل مسئله است. ۳ عبارت از پرسشنامه نیز برای اهداف پژوهشی است و نمره گذاری نمی شود. پرسشنامه دارای ۳ زیر مقیاس اعتماد به حل مسائل (PSC)، سبک گرایش-اجتناب (AA) و کنترل شخصی (PC) است. همسانی درونی پرسشنامه با مقادیر آلفای کرونباخ بین $0/73$ تا $0/85$ در خرده مقیاس های (PC، $0/73$ ؛ AA، $0/84$ ؛ PSC، $0/85$) و $0/90$ برای مقیاس کلی دارد (مجدیان، 1389). این پرسشنامه در تحقیقات متعددی مورد استفاده قرار گرفته است که دارای پایایی قابل قبولی است. آلفای کرونباخ به دست آمده در تحقیق خسروی، درویژه و رفعتی (1377) برابر $0/86$ و در تحقیق بذل (1383) برابر $0/66$ ، در پژوهش راستگو، نادری، شریعتمداری و سیف نراقی (1389) ضریب آلفای $0/80$ برای اعتماد به نفس در حل مساله، $0/78$ برای استقبال یا اجتناب از فعالیت های حل مساله و $0/70$ برای کنترل هیجانانگیز و رفتار حین مساله گزارش شده است. میزان آلفای کرونباخ برای پایایی پرسشنامه در این پژوهش $0/81$ به دست آمد.

روش های تجزیه و تحلیل داده ها

داده های جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار آماری (SPSS v.18) در دو سطح آمار توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار، کجی، کشیدگی، حداقل و حداکثر نمره ها و آمار استنباطی با استفاده از آزمون های تی دو نمونه مستقل، ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون

۱- بین مسئولیت پذیری دانش آموزان دختر و پسر پایه ششم تفاوت وجود دارد.

۲- بین مسئولیت پذیری و سبک های حل مسئله دانش آموزان پایه ششم رابطه وجود دارد.

۳- بین سبک های حل مسئله دانش آموزان دختر و پسر پایه ششم تفاوت وجود دارد.

روش پژوهش

با توجه به هدف پژوهش حاضر و این که متغیرهای مورد مطالعه بدون هیچ گونه دخالتی مورد ارزیابی واقع می شوند، این پژوهش به طور کلی از نوع پژوهش های توصیفی است، از طرف دیگر چون رابطه بین متغیرها مورد مطالعه قرار می گیرد، از نوع همبستگی است.

جامعه، نمونه و روش نمونه گیری

جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان پایه ششم ابتدایی شهرستان شاهین دژ در سال تحصیلی ۹۴-۹۳ است. تعداد دانش آموزان بر طبق آمار اداره آموزش و پرورش شهرستان ۵۹۶ نفر می باشد. از این تعداد ۳۱۱ نفر دختر ($52/18$ درصد) و ۲۸۵ نفر پسر ($47/81$ درصد) است. برای تهیه نمونه آماری از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای استفاده شد. نمونه آماری بر اساس جدول مورگان ۲۳۴ نفر شامل ۱۲۲ دختر و ۱۱۲ پسر می باشد. این تعداد به صورت تصادفی طبقه ای انتخاب شد.

ابزار جمع آوری اطلاعات

برای سنجش متغیرهای اصلی تحقیق از دو پرسشنامه به شرح زیر استفاده شد.

الف: پرسشنامه مسئولیت پذیری دانش آموزان: برای سنجش میزان مسئولیت پذیریدانش آموزان از پرسشنامه ۲۵ ماده ای محقق ساخته استفاده شد. سوالات بر اساس مقیاس لیکرت ۵^۱ درجه ای از خیلی کم (۱) تا خیلی زیاد (۵) تنظیم شده است. روایی صوری و محتوایی این مقیاس با استفاده از نظر استاد راهنما و تنی چند از خبرگان و متخصصان این حوزه تایید گردید. ضریب پایایی پرسشنامه در

1. Liekert

ساده و تحلیل‌وارینانس چند متغیری شاخص‌های توصیفی (میانگین، انحراف معیار، کجی، کشیدگی، حداقل و حداکثر) نمره‌های مسئولیت‌پذیری و حل مسأله در کل نمونه ($n=234$) مورد بررسی در جدول ۱ مشاهده می‌شود.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی	حداقل	حداکثر
متغیر مسئولیت‌پذیری	۲۳۴	۹۶/۲۷	۹/۲۱۳	-۰/۵۷۲	۰/۷۳۵	۶۲	۱۲۰
حل مسأله	۲۳۴	۷۵/۸۲	۱۵/۶۴۶	۰/۵۲۶	۱/۱۲۸	۴۰	۱۴۵

جدول ۲. نتایج آزمون t جهت مقایسه میانگین دختران و پسران در مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی تحصیلی

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین	t	درجه آزادی	سطح معنی داری
مسئولیت‌پذیری	دختران	۱۲۲	۹۷/۶۹	۸/۱۷	۰/۷۴۰	۲/۴۵۸	۲۱۴/۳۱۱	۰/۰۴۷
	پسران	۱۱۲	۹۴/۷۳	۱۰/۰۴	۰/۹۴۹			

جدول ۳. نتایج ضریب رگرسیون جهت تعیین نقش متغیر مسئولیت‌پذیری در پیش‌بینی سبک‌های حل مسأله

متغیر پیش‌بین	R ²	b	B	t	معناداری
مسئولیت‌پذیری	۰/۳۲	۰/۵۶۶	۰/۹۶۱	۱۰/۴۵۹	۰/۰۰۱

جدول ۴. ضریب همبستگی پیرسون بین مسئولیت‌پذیری با خرده‌مقیاس‌های حل مسأله

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری
اعتماد به حل مسأله	۰/۴۷۸**	۰/۰۰۱
سبک‌گرایش - اجتناب	۰/۵۰۵**	۰/۰۰۱
کنترل شخصی	۰/۳۳۳**	۰/۰۰۱

جدول ۵. میانگین و انحراف استاندارد دانش‌آموزان دختر و پسر در هر یک از ابعاد حل مسأله

ابعاد	پسران		دختران	
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
اعتماد به حل مسأله	۲۶/۳۶۸۹	۸/۴۳۶۶۴	۲۵/۶۳۳۹	۵/۹۷۴۴۱
سبک‌گرایش - اجتناب	۳۵/۲۱۳۱	۴/۲۸۲۸۸	۳۶/۳۲۱۴	۱۰/۲۷۹۱۸
کنترل شخصی	۱۴/۴۰۹۸	۵/۹۷۴۴۱	۱۳/۶۷۸۶	۴/۵۷۰۲۰

مسئله نیز به اندازه $(B = 0/961)$ افزایش می یابد. مسئولیت پذیری ۳۲ درصد از سبک های حل مسئله دانش آموزان را پیش بینی می کند. میزان ضریب همبستگی پیرسون مسئولیت پذیری با سبک های حل مسئله دانش آموزان محاسبه شده است. نتایج ضریب همبستگی در جدول شماره ۴ گزارش شده است. نتایج جدول شماره ۴ نشان می دهد که بین مسئولیت پذیری با خرده مقیاس سبک گرایش - اجتناب، اعتماد به حل مسئله، و کنترل شخصی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. با توجه به یافته های بالا می توان نتیجه گرفت که به ترتیب خرده مقیاس سبک گرایش - اجتناب، اعتماد به حل مسئله و کنترل شخصی بیشترین همبستگی را با مسئولیت پذیری دانش آموزان دارد.

برای آزمون فرضیه سوم تحقیق یعنی تعیین تفاوت بین سبک های حل مسئله دانش آموزان دختر و پسر از تحلیل واریانس چند متغیری (MANOVA) استفاده شد. در جدول شماره ۵ شاخص های توصیفی ابعاد حل مسئله تفکیک جنسیت دانش آموزان ارائه شده است.

بر طبق نتایج جدول شماره ۵ میانگین پسران در خرده مقیاس اعتماد به حل مسئله و کنترل شخصی بیشتر از دختران است و میانگین دختران در خرده مقیاس سبک گرایش - اجتناب بالاتر از پسران است. قبل از انجام تحلیل واریانس چند متغیره، مفروضه های آن مد نظر قرار گرفت. یکی از مفروضه های اصلی این آزمون، همگنی ماتریس کواریانس متغیر وابسته است. این مفروضه از طریق آزمون ام باکس بررسی می شود. نتایج آزمون ام باکس برای آزمون برابری ماتریس کواریانس متغیرهای وابسته در بین دختران و پسران نشانگر وجود این مفروضه در داده ها بود $(f=1/62, sig=0/137)$. با توجه به معنی دار نبودن این آماره $(P=0/137)$ می توان نتیجه گرفت که ماتریس کواریانس متغیرهای وابسته در بین دختران و پسران برابر است. در جدول شماره ۶ نتایج تحلیل واریانس چندمتغیری برای بررسی معناداری آزمون گزارش شده است.

مطابق آنچه که در جدول ۱ مشاهده می شود میانگین مسئولیت پذیری و حل مسئله برای کل نمونه مورد بررسی به ترتیب ۹۶/۲۷ و ۷۵/۸۲ می باشد. انحراف معیار مسئولیت پذیری و حل مسئله نیز به ترتیب ۹/۲۱۳ و ۱۵/۶۴۶ است. برای بررسی تفاوت احتمالی دانش آموزان در مسئولیت پذیری یعنی فرضیه اول از آزمون تی دو نمونه مستقل استفاده شد. نتایج آزمون لون جهت بررسی همگنی واریانس ها نشان داد که واریانس های مسئولیت پذیری به طور معناداری $(Sig=0/047, Leven=3/978)$ برابر نمی باشد و از آزمون t واریانس های نابرابر استفاده شد. بنابراین نتایج آزمون t با فرض عدم برابری واریانس ها برای مسئولیت پذیری در جدول شماره ۲ قابل مشاهده است. با توجه به جدول شماره ۲ میانگین دختران در مسئولیت پذیری به طور معنی داری بیشتر از میانگین پسران در این متغیر می باشد $(t=2/458, P<0/047)$. بنابراین این فرضیه تایید می شود که بین دختران و پسران از لحاظ مسئولیت پذیری تفاوت وجود دارد.

برای پاسخ گویی به فرضیه دوم یعنی ارتباط بین مسئولیت پذیری و سبک های حل مساله از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتیجه این آزمون نشانگر این بود که مسئولیت پذیری رابطه مستقیم و معناداری با سبک های حل مسئله دارد $(r=0/566, P<0/001, n=234)$. بنابراین این فرضیه تایید می شود. با توجه به سطح بالای همبستگی بین این دو متغیر برای پیش بینی سبک های حل مسئله از روی مسئولیت پذیری از تحلیل رگرسیون ساده استفاده شد. در مرحله اول نتایج آزمون آنوا برای بررسی معناداری مدل مورد توجه قرار گرفت. مقدار F برابر با ۱۰۹/۳۹ بود که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است. لذا معناداری مدل رگرسیون برای پیش بینی متغیر ملاک از روی متغیر پیش بین تایید می شود. سپس برای تعیین سهم متغیر پیش بین از ضریب رگرسیون غیر استاندارد (b) و استاندارد B به شرح جدول شماره ۳ استفاده شده است.

نتایج جدول ضریب رگرسیون نشان می دهد که به ازای هر واحد افزایش در متغیر مسئولیت پذیری نمره متغیر حل

جدول ۶. نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیری مربوط به ابعاد حل مسئله در بین دختران و پسران

آزمون	مقدار	F	Df1	Df2	سطح معنی داری
اثر پیلائی	۰/۲۷	۲/۱۶۶	۳/۰۰۰	۲۳۰/۰۰۰	۰/۰۹۳
لامبدای ویکلز	۰/۹۷۳	۲/۱۶۶	۳/۰۰۰	۲۳۰/۰۰۰	۰/۰۹۳
اثر هوتلینگ	۰/۰۲۸	۲/۱۶۶	۳/۰۰۰	۲۳۰/۰۰۰	۰/۰۹۳
بزرگترین ریشه روی	۰/۰۲۸	۲/۱۶۶	۳/۰۰۰	۲۳۰/۰۰۰	۰/۰۹۳

جدول ۷. نتایج تحلیل واریانس در متن مانوا مربوط به ابعاد حل مسئله دانش آموزان

منبع تغییرات	متغیر وابسته	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	مجذور اتا
اعتماد به حل مسئله	۳۱/۵۳۹	۱	۳۱/۵۳۹	۰/۹۷۱	۰/۳۲۶	۰/۰۰۴	
سبک گرایش- اجتناب	۷۱/۷۲۸	۱	۷۱/۷۲۸	۰/۸۴۳	۰/۳۵۹	۰/۰۰۴	
کنترل شخصی	۳۱/۲۲۶	۱	۳۱/۲۲۶	۱/۵۹۶	۰/۲۰۸	۰/۰۰۷	

و پسران یافته‌های تحقیق حاضر با نتایج تحقیقات زیر همسو است.

سفیری و چشمه (۱۳۹۰) در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که بین مسئولیت‌پذیری دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد. دختران نسبت به پسران از مسئولیت‌پذیری بیشتری برخوردارند. سروش (۱۳۹۱) نشان داد که دختران در مسئولیت‌پذیری اجتماعی نسبت به پسران در سطح بالاتری قرار دارند ولی در مسئولیت-پذیری فردی تفاوتی بین آنها وجود ندارد. همچنین نتایج به دست آمده با یافته‌های محققان زیر ناهمسو است. کردلو (۱۳۸۷) در تحقیق خود نشان داد که بین مسئولیت‌پذیری دختران و پسران دبیرستانی تفاوت معناداری وجود ندارد. سعادتی، شهرآرای و فرزاد (۱۳۸۶) نیز در مطالعات خود بر عدم وجود تفاوت در بین مردان و زنان در مسئولیت‌پذیری تاکید دارند. علت ناهمسو بودن این نتایج را می‌توان در این امر دانست که دانش‌آموزان مقطع دبیرستان و بزرگسالان نسبت به دانش‌آموزان مقطع ابتدایی درک درستی از مسئولیت‌پذیری خود دارند.

در تبیین این یافته‌ها باید گفت که باورهای روان‌شناختی تحت تاثیر تفاوت‌های درون‌فردی و محیطی قرار دارند و در شرایط و تکالیف یکسان ادراک افراد متفاوت است. روانشناسان عقیده دارند که تفاوت‌های مربوط به جنس حاصل ادراک‌هایی است که ریشه در عوامل اجتماعی و

در جدول شماره ۶ نتایج آزمون‌های اثر پیلائی، لامبدای ویکلز، اثر هوتلینگ و بزرگترین ریشه روی معنادار نیست ($P = ۰/۰۹۳$). معنادار نبودن آزمون‌های بالا نشان می‌دهد که بین دو گروه در هیچ یک از متغیرهای پژوهشی تفاوت معناداری وجود ندارد. نتایج تحلیل واریانس که در متن مانوا اجرا شده در جدول شماره ۷ گزارش شده است.

نتایج جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که بین دختران و پسران در هیچ یک از ابعاد سبک‌های حل مسئله دانش‌آموزان تفاوت معناداری وجود ندارد. بنابراین فرضیه تحقیق رد می‌شود.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف بررسی رابطه بین مسئولیت‌پذیری با سبک‌های حل مسئله دانش‌آموزان پایه ششم شهرستان شاهین‌دژ انجام گرفته است. در این راستا سه فرضیه پژوهشی مطرح شد که در ادامه پس از بررسی نتایج هر یک از فرضیه‌ها و با نتایج تحقیقات قبلی مقایسه شده و به ترتیب مورد بحث و تبیین قرار گرفته‌اند.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول نشان داد که میانگین دختران در مسئولیت‌پذیری به طور معنی داری بیشتر از میانگین پسران در این متغیر می‌باشد ($P < ۰/۰۴۷$) ، $t = ۲/۴۵۸$. در مورد تفاوت بین مسئولیت‌پذیری دختران

فرهنگی دارد و اکتسابی است (پاجارس و میلر، ۱۹۹۴). در طول سالیان دراز این تصور حاکم بوده که دختران از نظر درک و فهم و پیشرفت از پسران پایین تر هستند. اما در سال های اخیر تحولات صورت گرفته در جامعه موجب شده است تا تغییراتی در نگرش افراد نسبت به دو جنس صورت پذیرد. این تغییرات با دسترسی بیشتر دختران به موفقیت همراه بوده و این تاییدی بر یافته های تحقیق حاضر است.

بم^۱ (۱۹۷۴) معتقد است که انتظار فرهنگی منجر به تفاوت های رفتاری بین زنان و مردان می شود. بر اساس نظریه روان بنه جنسیتی بم (۱۹۹۸) روان بنه های جنسیتی به کسب آن دسته از ویژگی ها و رفتارهایی که فرهنگ یک جامعه برای مردان و زنان مناسب تشخیص می دهد، می پردازد و تحول روان بنه های جنسیتی تحت تاثیر فرهنگ می تواند باعث پذیرش رفتارهای قالبی جنسیتی در فرد شود. بنابراین باورهای جنسیتی تحت تاثیر دو عامل روان-بنه های شناختی فرد و انتظارات فرهنگی قرار می گیرد. این رفتارها منعکس کننده واقعیت نیستند بلکه معرف باورهای مشترک درباره رفتارهای افراد برای یک گروه خاص هستند (نقل از خسرو تاش، حجازی، اژه ای و غباری بناب، ۱۳۸۹، ص: ۲۴۷).

در بررسی فرضیه دوم مشخص شد که متغیر مسئولیت پذیری رابطه مستقیم و معناداری در سطح (۰/۰۰۱) $(t = 0/566, P < 0/001)$ با سبک های حل مسئله (اعتماد به حل مسئله، سبک گرایش - اجتناب و کنترل شخصی) دانش آموزان دارد. یافته ها حاکی از آن است که با بالا رفتن حس مسئولیت پذیری دانش آموزان، تمایل به حل مسئله نیز در آنها افزایش می یابد و کمتر از حل مسئله اجتناب می کنند. همچنین در حل مسئله به خود اعتماد بالایی داشته و کنترل بیشتری بر رفتارهای هیجانی خویش دارند. به دلیل عدم دسترسی به تحقیقات داخلی و خارجی در این زمینه امکان مقایسه و تطبیق نتایج با یافته های قبلی وجود ندارد.

احتمالاً برای اولین بار است که رابطه بین این دو متغیر بررسی می شود.

در تبیین نتایج این بررسی می توان به ویژگی های افراد مسئولیت پذیر استناد نمود. دورت عقیده دارد افراد مسئولیت پذیر کسانی هستند که در کارهای خود ثابت قدم، هدفمند، پویا، فعال و منظم هستند. این گونه افراد می توانند تصمیماتی متفاوت از سایر افراد بگیرند، توانایی انتخاب راه حل درست از بین راه حل های مختلف را دارند و برای کارهای خود دلیل موجهی ارائه می دهند. کلز برای مسئولیت پذیری آثار و فواید زیر را برمی شمارد: توانایی برخورد با شرایط و انتخاب تصمیمات درست، رشد تفکر و افزایش قدرت شناختی و کسب اعتماد به نفس (حسینی راد، ۱۳۹۲، ص: ۹). در بیشتر مواقع دانش آموزان قبل از رسیدن به نتیجه نهایی و راه حل مسئله خسته شده و انگیزه درونی خود را از دست می دهند که این امر یکی از موانع حل موفقیت آمیز مسئله است در حالی که افراد مسئولیت-پذیر در کارهای خود ثابت قدم هستند و از خود پشتکار نشان می دهند و کارهای خود را به پایان می رسانند. یکی دیگر از موانع حل مسئله تثبیت شدن روی یک راه حل برای مسائل گوناگون است. بهترین افراد در مسئله گشایی کسانی هستند که خلاقیت دارند و به شیوه ای متفاوت از دیگران می اندیشند و تصمیم می گیرند و قدرت تشخیص راه حل درست از بین راه حل های احتمالی را دارند. به عقیده دورت افراد مسئولیت پذیر این ویژگی ها را دارا هستند. شخص مسئولیت پذیر با اعتماد به نفس بالایی که دارد خود را در حل مشکلات توانمند احساس می کند و به راحتی با مسائل روبه رو می شود. یکی از عناصر اصلی مسئولیت پذیری برنامه ریزی و خودکنترلی است. کسانی که قادر به کنترل هیجانات خود هستند به خوبی می توانند بر روی مسائل و مشکلات تمرکز نمایند و راه حل های مناسبی را اتخاذ کنند. با توجه به مطالب فوق به نظر می رسد حس مسئولیت پذیری یکی از ویژگی های لازم برای حل مسئله و مواجهه با مشکلات می باشد که باید به طور

فرهنگی و آموزش‌های ارائه شده در مدرسه در مورد آنان همانند عمل می‌کند.

منابع

- Adham D, Amiri M, Dadkhah B, Mohammadi MA, Mozaffari N, Sattari Z, et al. (2007). [Investigation of mental health in students of Ardabil University of Medical Sciences]. *Journal of Ardabil University of Medical Sciences*; 8(3): 229-34. (Persian)
- Admi H. (1997). Nursing students' stress during the initial clinical experience. *J Nurs Edu*; 36(7): -323-7.
- Abazari F, Abaszadeh A, Arab M. (2004). [The amount and sources of stress in medical students]. *Strides In Development of Medical Education.*; 1: 31. [Persian].
- Akashe G. (2000). [Mental health check incoming students of Kashan University of Medical Sciences in]. *Andishe & Raftar*; 5(20): 11-6. [Persian]
- Ashkani H. (1995). [students' mental health problems Shiraz University]. *Teb & Tazkie*; (17): 27-31. [Persian]
- Bahreinian A, Ghasemi Boroomand M. (2001). [Mental Health Review martyr Beheshti University of Medical Sciences students living in dormitories]. *Teb & Tazkie*; (43): 65-75. [Persian]
- Dibajnia P, Bakhtiyari M. (2003). [Martyr Beheshti University college students mental health rehabilitation]. *The Journal of Ardebil University of Medical Sciences*. 2003; 1(4): 3-27. [Persian]
- Dadkhah M. (2002). [Mental health of students in university of medical sciences]. *The Journal of Ardebil University of Medical Sciences*. 2002; 6(1): 31-6. [Persian].
- Dibajniya P, Bakhtiyari M. (2001). [Status of mental health in students of Shahid Beheshti University]. *Journal of Ardabil University*; 1(4): 27-31. (Persian)
- Esfandiari Gh. (2001). [Check stressors in students of Kurdistan University of Medical Sciences and its relationship with general health]. *Teb & Tazkie* . 2001; (43): 57-64. [Persian].
- Jahnsn B. (2002). *Introduction to psychiatry mental health nursing*. 7th ed. Philadelphia: lippincott Williams and Wilkins.

جدی مورد توجه قرار گیرد و با تجهیز نمودن دانش‌آموزان به این حس موجبات رشد و توسعه توانایی‌های آنها را در حل مسائل درسی و زندگی فراهم نمود.

برای پاسخ‌گویی به فرضیه سوم تحقیق یعنی "بین‌سبک-های حل مسئله دانش‌آموزان دختر و پسر پایه ششم تفاوت وجود دارد." از تحلیل واریانس چند متغیری (MANOVA) استفاده شد. برطبق نتایج آزمون مانوا مشخص شد که هیچ کدام از آزمون‌های اثر پیلایی، لامبدای ویکلز، اثر هوتلینگ و بزرگترین ریشه روی معنادار ($P= ۰/۰۹۳$) نیستند. معنادار نبودن آزمون‌های مذکور نشان‌گر این است که بین دو گروه در هیچ یک از متغیرهای پژوهشی تفاوت معناداری وجود ندارد. نتایج تحلیل واریانس نیز نشان داد که بین دختران و پسران در هیچ یک از ابعاد سبک‌های حل مسئله دانش‌آموزان تفاوت معناداری وجود ندارد. نتیجه این تحقیق با یافته‌های تحقیقات زیر همسو است

کاظمی (۱۳۸۴) در تحقیق خود دریافت که بین گروه‌های دختران و پسران در پیش‌آزمون و پس‌آزمون از نظر سبک‌های حل مسئله تفاوت معناداری وجود ندارد. پورقاز و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی که در زمینه تاثیر خودکارآمدی تحصیلی و خستگی شناختی بر حل مسائل شناختی دانش‌آموزان انجام داد تفاوت معناداری بین دختران و پسران در حل مسئله پیدا نکرد. نوری، فیاض و سیف (۱۳۹۲) در تحقیقی که بر روی دانش‌آموزان راهنمایی در زمینه تاثیر ذهنیت فلسفی بر حل مسائل ریاضی انجام دادند تفاوت معناداری بین دختران و پسران در حل مسائل ریاضی پیدا نکردند. نتایج تحقیق سروقد و دیانت (۱۳۸۸) با یافته‌های تحقیق حاضر همخوانی ندارد. آنان در مطالعات خود نشان دادند که بین شیوه‌های حل مسئله دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد. با عنایت به نتایج تحقیق مبنی براین که بین سبک‌های حل مسئله دانش‌آموزان دختر و پسر شهرستان شاهین‌دژ تفاوت وجود ندارد، می‌توان اظهار نمود که حمایت‌های اجتماعی، خانواده، همسالان، همکلاسان، ارزش‌های

- response to appraised clinical stress. *J Nurs Educ*; 41(6): 243-56.
- -Sadeghyan E, Heidarian pour A. (2009). [stressors And its relation to mental health University of Medical Sciences]. *Nursing & Midwfy Faculty Journal of Tehran University of Medical Sciences (Hayat)*.; 15(1): 71-81. [Persian]
  - -Saki M, Roohandeh M. (2005). [Evaluation of Clinical Education Stressors the students and practical solutions for the improvement of clinical education]. *Iranian Journal of Medical Sciences*. 2005; 5 (14): 169. [Persian]
  - -Veijola J, Jokelainen J, Läksy K, Kantojärvi L, Kokkonen P, Järvelin MR, et al. (2003). The Hopkins Symptom Checklist-25 in screening DSM-III-R axis-I disorders. *Nord J Psychiatry*. 2003; 57(2): 119-23.
  - -Jones MC, Johnson DW. (1997). Distress, stress and coping in first-year student nurses. *J Adv Nurs*; 26(3): 475-82.
  - -King DB. (2008). Rethinking claims of spiritual intelligence: A definition, model, and measure. M.Sc. Dissertation. Canada: Trent University, College of arts and sciences: 32-48.
  - -Lotfi MH, Aminiyan AH, Noorishadkam M, Ghomizade A, Zare MR. (2006). [Investigation of mental health in students of Yazd Shahid Sadooghi University of Medical Sciences]. *Journal of medicine and refinement* 2006; 3(4): 49-56. (Persian)
  - -Mosalahnezhad L, Amini M. (2003). [Investigation of relation between school and mental health in one year students and last year students of Jahrom University of Medical Sciences]. *Journal of fundamentals of mental health*; 6(1): 71-6. (Persian).
  - -Mahat G. (1998). Stress and coping: junior baccalaureate nursing students in clinical settings. *Nurs Forum*. 1998; 33(1): 11-9.
  - -Margitics F. (2005). [Predisposing factors and subclinical depression among healthy college students]. *Psychiatr Hung*. 2005; 20(3): 211-23. [Hungarian]
  - -Nazari R, Beheshti Z, Arzani A, Haji Hoseini F, Saatsaz S, Bizhani A. (2007). [Stressors in clinical education of Midwifery Midwifery Schools]. *The Journal of Amol University of Medical Sciences*. 2007; 9(2): 45-50. [Persian]
  - -Oermann MH, Standfest KM. (1997). Differences in stress and challenge in clinical practice among ADN and BSN students in varying clinical courses. *J Nurs Educ*. 1997; 36(5): 228-33 .
  - -Omigbodun OO, Onibokun AC, Yusuf BO, Odukogbe AA, Omigbodun AO. (2004). Stressors and counseling needs of undergraduate nursing students in Ibadan, Nigeria. *J Nurs Educ*. 2004; 43(9): 412-5.
  - -Omokhodion FO. (2003). Psychosocial problems of pre-clinical students in the University of Ibadan Medical School. *Afr J Med Sci*. 2003; 32(2): 135-8 .
  - -Shojayan R, Zamani Monfared A. (2001). [Relation between prayers with mental health and vocation performance in technical personal of weaponry industries]. *Journal of psychiatry and clinical psychology*; 8(2): 42-54. (Persian)
  - -Shipton SP. (2002). The process of seeking stress-care: coping as experienced by senior baccalaureate nursing students in

---

Quarterly Journal of Educational Psychology

Islamic Azad University Tonekabon Branch

Vol. 6, No. 4, winter 2016, No 24

Journal of Educational
Psychology

The survey of relationship between responsibility and problem-solving styles among sixth grad student of Shahindezh in 1392-1393 academic year

Hamideh Farzi¹, Heydar Ali Zareie^{2*}

- 1) M.A in Elementary Education, Department of Education, Faculty of Humanities, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran
- 2) Assistant Professor of Psychology, Department of Education, Faculty of Humanities, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran

*Corresponding author: ha_z74@yahoo.com

Abstract

This research was accomplished in order to consider the relationship between responsibility and problem solving styles sixth (elementary) grad students. The research is a descriptive - correlational study. Research's statistical sample includes 234 six grade students (122 girls and 112 boys) who were educated in Shahindezh's schools during 92-93 educational year. The sample members were chosen by classified random sampling. For the measuring the responsibility and the students' problem solving styles, researcher used students responsibility questionnaire and Heppner & Peterson problem solving questionnaire. According to "Pearson correlation coefficient", there is a positive and meaningful relation between the responsibility and the ability of solving the problems among Shahindezh students. "T-test" results indicates that in terms of responsibility, there is a meaningful difference between the boys and the girls. Compared to the boys, the girls are at a higher level. On the other hand, "Multivariate analysis of variance (MANOVA)" showed that considering the problem solving styles, there is no difference between the girls and the boys.

Key words: Responsibility, problem-solving styles, Problem-Solving Confidence, Approach Avoidance Style, Personal Control

---